

**T O M M I
K I N N U N E N**

— W S O Y —

**E I K E R T O N U T
K A T U V A N S A**

**T O M M I
K I N N U N E N
E I K E R T O N U T
K A T U V A N S A**

V A E L L U S R O M A A N I

**Werner Söderström Osakeyhtiö
Helsinki**

Esilehtien kuvat:
Kilpisjärvi, 1940-luku | SA-KUVA
Kuusamo, helmikuu 1945 | LEMPI KINNUNEN

© TOMMI KINNUNEN JA WSOY 2020
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
ISBN 978-951-0-45029-1
PAINETTU EU:SSA

*Heille, joille
hiljaisuus on
helpoin tie.*

*»Minä tahdon johdattaa teitä
ulos Egyptin ahdistuksesta maalle,
jossa rieskaa ja hunajaa vuotaa.»*

2. MOOS. 3:17

ILLANSUUSSA NAISET seisoivat sataman kaduilla ja kauempanakin, siellä missä merestä nouseva rinne jyrkkeni Narvikfjelletiksi. Irene oli löytänyt hyvän katselupaikan. Hän oli kiivennyt korkean kiven päälle ja tuijotti sataman suuntaan. Kaikki seurasivat samaa saksalaista risteilijäalusta ja sen uumeniin nousevia sotilaita. Irene mietti, miksi hän oli oikeastaan tullut tänne. Hän olisi kai tahtonut nähdä Klausin vielä kerran, toivottaa vaikka hyvää matkaa. Kenties kiittää, vaikkei ollut varma mistä.

Hän tiesi, että sota alkoi olla lopussa, vaikkei sellaista saanut sanoa ääneen. Koko pohjoinen oli tuhottu, Lappi ja Ruija evakuoitu ja poltettu, niin että tuuli oli kauan kantanut kaupunkiin savun hajua ja tuhottujen talojen nokea. Sotamiehet oli koottu tähän Norjanmeren kaupunkiin, josta laivat olivat kuljettaneet heitä takaisin Saksaan puolustamaan Berliiniä, jota ahdistettiin sekä idästä että lännestä. Aiemmin heitä, armeijaa seuranneita naisia, oli otettu aluksiin, toki vain kymmeniä kerrallaan, mutta kuitenkin. Laiva laivalta mukaan hyväksytty-

jen määrä väheni, eikä viimeisiin ollut kuulemma päässyt enää kukaan.

Mereltä tuuli kirpeästi. Lähinnä rantaa seisovat naiset ristivät käsivarsiaan ja kietoivat takkejaan tiiviimmin vartalooaan vasten. Irene käänsi krimiturkinsa kauluksen pystyyn kaulan suojaksi. Hän vilkaisi ympärilleen. Ranta oli täynnä, mutta kukaan ei puhunut mitään.

Moni seisovistakin oli yrittänyt päästä mukaan. Osa oli itkenyt ja huutanut laiturilla tai käynyt vetoamassa esikunnan upseereiden tai laivojen komentajien järkeen. Miten Saksan armeija voisi selvitä, jos hylkäisi nämä sairaanhoitajat, konekirjoittajat, muonittajat, pyykkärit? Kuinka heidän työpanoksensa voisi yhtäkkiä muuttua arvottomaksi ja joka pestiin löytyä toisia tekijöitä?

Osa naisista oli taas tunnustanut pelkäävänsä neuvostojoukkojen tuloa, tai suomalaistenkin, nyt kun aseveljeys oli päättynyt ja kansakunnat ajautuneet rintamalinjojen vastakkaisille puolille. Kuinka heille kävisi, jos Neuvostoliiton joukot saisivat heidät kiinni? Irenekin jo ennen joulua oli nähnyt uutisfilmejä puna-armeijan sotilaiden raiskaamista ja surmaamista Nemmersdorffin kylän naisista. Sellaisista ei kuitenkaan puhuttu ääneen.

Ja olihan vielä yksi syy lähteä maasta, sillä jotkut naiset osoittivat pitkälle edenneen raskauden merkkejä. Voisivatko kurtit, hansit, oliverit, fritzit hylätä

täällä pohjoisessa perustamansa perheen ja kadota kauas Saksanmaalle? Olihan sentään monta vuotta suunniteltu tulevaisuutta ja pohdittu yhdessä, mitä kölniläinen äiti tuumaisi hänelle pian esiteltävästä taivalkoskelaisesta morsiamesta.

Pyöreän vatsan perusteluista esikunnassa ymmärrettiin. Raskaana oleville oli järjestetty tilaa laivoille tai heitä oli kuljetettu Osloon odottamaan muita kyytejä, sillä lapsia uusi isänmaa tarvitsi. Muut naiset oli jätetty laiturille. Turha oli ollut vedota oman työn tärkeyteen, turha kuvailla kiintymyksen määrää. »Rakkaus on aivojen harha», selittivät alusten komentajat ja komensivat matruuseja kantamaan käsiään vääntelevät naiset takaisin laitureille.

Valtaosa naisista ei kuitenkaan ollut perustellut lähtöhalujaan rakkaudella, koska se ei olisi ollut totta. Heitä ei ollut Norjaan tuonut rakkaus, vaan ammattitaito tai työvoiman tarve, mutta sellaisilla selityksillä ei laivaan noustu. Matkalippuna toimi vain vatsassa potkiva uusi sakemanni.

Irene oli kanttiinissa kuullut joidenkin nuoremista yrittäneen päästä väkisin mukaan. Niiden kerrottiin rynnänneen laivan laskusiltaa ylös ja tarrautuneen reelinkeihin, itkeneen ja vedonneen lähestyvään viholliseen. Tässä vaiheessa sotaa parku ei tehnyt vaikutusta kehenkään, vaan matruusit olivat saaneet lisää kannettavaa. Kerrottiin, että naisia oli viskattu satama-altaaseen, ja joitakin piiloon pujah-taneita myöhemmin jopa avomereen, mutta Irene

ei tiennyt, pitivätkö puheet paikkaansa. Kukapa sellaisia olisi käynyt vahvistamaan? Tuntui, että julmia tarinoita levitettiin tahallaan. Helpompihan heitä olisi hallita, jos he pelkäisivät.

Vielä jokin aikaa sitten Irenekin oli kuvitellut lähtevänsä matkaan, niin kuin Klausin kanssa oli alun perin puhuttu. Hän oli tiedustellut matkan mahdollisuutta lähimmältä upseeriltaan, mutta kun vastakaikua ei ollut kuulunut, luopunut enemmästä kokeilusta. Jos nuoret ja hedelmälliset työtökään eivät päässeet, miksi sitten hän? Eikä hän edes tiennyt, mitä olisi Saksassa tehnyt. Pian täällä pohjoisessa kaikki kuitenkin päättyisi. Kohta oli päätettävä, mitä tekisi tai minne suuntaan lähtisi, mutta vielä hän ei sitä tiennyt. Hänellä ei ollut määränpäättä.

Sotilaat nousivat laskusiltaa pitkin laivaan ja katosivat sen sisuksiin. Muutamat olivat jääneet kannelle nojailemaan reelinkiin, ja rannalla jotkut naiset ojentelivat kaulaansa erottaakseen, olisiko miehissä tuttuja. Valtaosa ei etsinyt kenenkään kasvoja. Laivan miehet nauroivat ja lähettivät lentosuukkoja. *Ich liebe dich*. Niille naisten vilkuttelut olivat vain tunteikkaita rakkaudenosoituksia, eivät epätoivoisia vetoomuksia päästä karkuun tästä kaupungista, jonne sota oli heidät naulannut. Eivät ne ymmärtäneet sitä pelkoa, joka puristi rantaan jäävien sydäntä. Sodassa miehistä oli aina joku vastuussa, mutta nainen oli kaikille saalis.

Irene ei enää jaksanut etsiä Klausin kasvoja, eikä niitä olisi tänne asti erottanutkaan. Toki voisi yrittää tunnistaa tuttua kävelytyyliä tai pään asentoa, mutta mitäpä sellainen hyödyttäisi. Klauskaan ei huomaisi häntä, jos nyt edes saisi mieleensä etsiä.

Kaikki naiset seisoivat paikallaan kuin rantakivien lokit, vain miehet liikkuvat. Tuntui kuin aika olisi pysähtynyt ja oleminen tiivistynyt tähän satamaan. Takana kohoavien tuntureiden toisella puolella oli entinen kotimaa, jonka tapahtumista ei ollut varmuutta, sillä luotettavia uutisia ei ollut – jos oli koskaan ollutkaan. Kenties Neuvostoliitto oli jo ottanut Suomessa vallan ja kotikylänsä asukkaat ammuttu. Tämän sataman ulkopuolella oleva todellisuus oli pelkkää harmaata kaaosta, josta ei tiennyt muuta kuin että se oli pelottavaa.

Irene istahti kivelle ja kietoi takkinsa helmat jalkojensa ympärille, jottei loppukevään kolea tuuli tarttuisi niihin. Lähellä muutama muu otti mallia ja laskeutui alas, mutta valtaosa seisojia yhä.

– Mahtaakohan tämä laiva päästä perille? Irene kysyi viereisen kiven päällä tähystävältä tytöltä, vaikkei tiennyt, mitä sillä tiedolla tekisi.

– Se viime viikolla lähtenyt kuulemma upotettiin heti kun pääsi avomerelle.

– Minä taas ymmärsin, että se olisi päässyt Saksaan asti.

Irene ei enää tiennyt sodan kulusta. Nämä olivat viimeisiä laivoja, sen hän arvasi, sillä päivä päivältä meret muuttuivat vaarallisemmiksi liittoutuneiden hävittäjäalusten tähden. Esikunnissa palvelevat naiset paljastivat iltaisin parakkien hämärässä toisilleen salaisista papereista lukemiaan tietoja upotuksista. Tuhoista kuultuaan he pitivät yhdessä hiljaisen hetken ja miettivät, oliko mukaan päässyt Hilma tai Elsi juuri tuolla laivalla. Seilasiko pystyvatsainen Meimi vielä kohti Saksaa vai huuhtelivatko meren aallot tytön kauniita pitkiä hiuksia?

Kuoleman edessä naiset olivat yksin. Illalla kerrotut huhut olivat aamuun mennessä muuttuneet puhujien mielissä tiedoiksi, surullisiksi ja voimakkaiksi, mutta niitä epäilevä ei voinut tarkistaa todenperäisyyttä mistään. Miehet saattoivat muistella kaatuneita asetovereitaan, mutta naisten ei kuulunut jäädä itkemään kadonneiden perään. Sotilaat tarvitsivat heidän iloaan, eivät surua.

– Nyt taitaa lähteä.

Naapurikiven tyttö oli kumartunut Ireneen päin ja viittasi kädellään laiturille. Irene nousi ylös katselemaan, miten köydet irrotettiin ja laiva alkoi hitaasti loitota laiturista. Alus pääsi vaivalloisesti vauhtiin ja kääntyi kohti Ofovuonon reittiä. Torpedoalus liittyisi Lofoteilta sen seuraan ja avomerellä ehkä sukellusvenekin.

Irenen ympärillä oli vieläkin hiljaista. Vaikka nämä lähdöt oli nähty jo monesti, jokainen kerta tuntui edellistä vaikeammalta, kuin lähtölaskennalta sellaiseen, josta puhumista välteltiin. Kohta naiset palaisivat ääneti heille osoitettuihin parakeihin ja armeijan takavarikoimiin taloihin. He harjaisivat kampauksensa auki, laskeutuisivat lavereilleen, nukahtaisivat ja näkisivät levottomia unia siitä, mihin tämä kaikki saattaisi päättyä. Herättyään he palaisivat työpaikkoihinsa pesuloihin, sairaaloihin ja esikuntiin. Joku ehkä tienaisi jääneiltä sotilailta yöllä muutaman saksalaisen setelin, mutta hänkään ei mainitsisi mitään rintaa puristavasta pelosta.

Vaikka yhteydet siviileihin oli kielletty, silti aina joku kuuli norjalaisilta tiedonsirpaleita. Königsberg oli menetetty ja Nürnbergkin kai jo. Neuvostoliitto oli kuulemma uutisoinut löytäneensä Puolasta kummallisia vankileirejä. Saksalaisten lehdissä ei sellaisista mainittu. Jo ennen jatkosotaa Irene muisti kuiskitun leireistä, joilta kukaan ei palannut, mutta eivät ne puheet silloin merkinneet hänelle mitään. Vasta nähtyään ensimmäisen vankileirin Norjassa hän saattoi arvata, millaista muualla oli ollut jo pidemmän aikaa.

Joskus illalla oli naisten parakissa pohdittu, kuinka paljon Saksan toiminnasta olivat tienneet ne suomalaiset päättäjät, jotka rivikansalaista enemmän olivat saaneet asioita kuullakseen. Olivatko ministerit ja presidentti päättäneet olla vaiti, jotta

tuottoisa liittolaisuus pysyisi ja sota Neuvostoliittoa vastaan jatkuisi? Mutta ei sellaisia voinut puida kuin jonkun luotettavan kanssa kahden kesken. Eikä naisten sopinut muutenkaan ajatella tällaisia.

Ja kuoleman keskellä he olivat eläneet jokainen, paikanneet ammuttuja sotilaita, ommelleet luotien repimiä asetakkeja tai kirjoittaneet puhtaiksi listoja teloitetuista. Irene oli kaatanut kanttiinissa korviketta kuppeihin ja kuunnellut tarinoita, joissa miinoinhin astuneet sotamiehet satoivat verenä toveriensa ylle. Sellaisiin ei ollut saanut reagoida, sillä naisten tehtävä oli tuoda helpotusta miesten julmaan arkeen. Siksi hän oli painanut järkytyksen sisäänsä ja koettanut vain hymyllä. Kun hän öisin heräsi kesken julmia painajaisia, hän nousi vuoteensa reunalle huohottamaan ja pudisteli päätään: taas hän oli antanut tunteille vallan.

Olipa heidät johtanut pohjoisen meren rannalle velvollisuudentunne, aate, rakkaus tai mahdollisuus työhön, olivat ihanteet kuolleet jo ensimmäisten viikkojen aikana. Vaikka naisten ruumiisiin ei sota ollut iskenyt haavaa, olivat mielet silti niin riekaleina, että he häpesivät sitä.

Irene käveli toisten mukana rannasta ylös kaupunkiin päin. Enää saattoi vain odottaa. Siellä täällä näkyi vielä upseereita rientämässä taloihinsa ennen ulkonaliikkumiskiellon alkamista.

Kulkue oli hiljainen. Irenestä tuntui kuin aiempi elämä hymyineen ja sattumuksineen olisi kadon-

nut, ja siirryttyään eron jälkeen Klausin majoitus-
huoneesta naisten parakkiin hän oli kadottanut
nimensäkin ja sulautunut siihen joukkoon, johon
viitattiin ylimalkaan *naisina*. Hän oli muuttunut
sukupuolensa edustajaksi, *Frauksi* tai *Fräuleiniksi*,
samalla tapaa kuin univormut olivat muuttaneet
samanlaisiksi miehiksi wernerit ja otot.

Osa naisista erosi kulkueesta ja asteli yksittäis-
ten majoitusrakennusten pihoihin, loput kääntyivät
kohti parakkeja. Irene huomasi muutaman jättäy-
tyvän joukon viimeiseksi ja puikahtavan huoma-
matta niihin taloihin, joissa oli asutettuna korkeita
upseereita.

He elivät aikoja, jolloin kielletty oli muuttunut
mahdolliseksi. Joillekin lopun aikojen odottelu tun-
tui tukalalta, ja kukin etsi unohdusta omalla taval-
laan. Jotkut käyttäytyivät päivisin tyynesti mutta
saattoivat suljettujen verhojen takana muuttua hil-
littömiksi ja ahnaiksi. Irene oli huomannut, mi-
ten kanttiinin pääemäntä haisi aamuisin vanhalle
viinalle.

Kuolemasta puhuttiin useammin kuin ennen.
Kahvipöytiin oli noussut hyväksytyksi puheen-
aiheeksi sen pohtiminen, miten helpoiten voisi
itsensä surmata. Ensin siitä keskustelivat saksalaiset
naiset, joiden mielestä tappio tarkoittaisi muuten-
kin elämän merkityksen katoamista. Sitten se tart-
tui heihin muihinkin, armeijan mukaan tempautu-
neisiin norjalaisiin ja suomalaisiin, niin että keksi-

lautasta ojentaessaan saattoi pohtia ääneen, olisiko kaliumsyyanidi köyttä kivuttomampi vaihtoehto.

Irene kääntyi majoitusparakille vievälle tielle. Vällillä hän leikitteli ajatuksella paeta jonnekin, mutta lopetti nopeasti sellaisen miettimisen. Minne hän osaisi mennä ja miten menisi? Uisi Saksaan? Kävelisi kotikylään Kaarlön luo? Kun elämässä ei ollut päämäärää, oli pakko pysyä paikallaan ja odottaa että sellaisen löytäisi.

Pelko oli tullut jäädäkseen, vaikka hän yritti kertoa itselleen, miten tässä kaupungissa yllä sotilaita riittäisi, ja kuulemma koko Norjassakin oli vielä monta sataa tuhatta. Armeijakunnan komentajakin oli käskennyt linnoittaa alueen siten, että he kykenisivät torjumaan jokaisen hyökkäyksen. Puolustus oli järjestetty Atlantille, Ruijaan, Suomeen ja Ruotsiin päin, sillä vihollinen saattaisi tulla mistä suunnasta tahansa. Keneenkään ei Saksa voinut enää luottaa. Ja mitä pahaa Irenelle voisi tapahtua? Eihän hän ollut tehnyt mitään väärää.

TOUKOKUUN TUULI puhalsi kylmästi kuorma-auton avonaiselle lavalle. Jotkut naiset vetivät kau-luksiaan kiinni, toiset pyyhkivät saastaa päälly-s-takeistaan. Muutama itki. Irene istui krimiturkki yllään matkalaukkunsa päällä ja piti kädellään lavan reunasta kiinni. Toisella hän painoi nenäliinaa vas-ten silmäkulmansa haavaa, jonka verenvuoto alkoi tyrehtyä. Onneksi hän oli tajunnut ottaa sellaisen taskuunsa silloin, kun norjalaiset olivat saapuneet naisten parakeille ja käskeneet heidät ulos. Hän yritti luoda katsekontaktia kehen tahansa, mutta kukaan ei halunnut katsoa toisia silmiin.

Kolme aamua sitten naiset olivat lähteneet komen-nuspaikkoihinsa. He olivat nostaneet kalkkeeripa-perit odottamaan kirjoituskoneen viereen ja tip-papullot valmiiksi potilasvuoteiden reunalle, vii-kanneet pesulan kuivuneet lakanat ja kuorineet ruokalassa porkkanat laihaa päiväkeittoa varten. Jo kahdeksalta Irene oli ihmetellyt, miksi miehet eivät olleet saapuneet töihinsä. Kun kello tuli kymmenen, sen olivat huomanneet kaikki. Sairastuvan kolmos-

vuoteen ulvova göttingeniläinen poika kuoli sänkyynsä pääsemättä leikkaukseen, jossa kranaatin-sirpale olisi pitänyt poistaa keuhkoista, ja keittiössä kukaan ei saanut haettua lihasäilyketölkkiä upseerien soppaa varten, sillä ruokavaraston ovi pysyi lukittuna. Päiväraporttia ei saneltu, vaikka konttoristi oli teroittanut kynän valmiiksi.

Irene oli seisossellut yksin kanttiinin portailla, mutta missään ei ollut liikkunut ketään. Edes pääemäntää ei ollut näkynyt. Puoleenpäivään mennessä kaikki muutkin olivat uskaltaneet asemapaikkajensa ulkopuolelle ihmettelemään miesten katoa. Iltapäivällä he keskustelivat asiasta keskenään. Kennelläkään ei ollut tietoa, mitä oli tapahtunut. Kukaan ei ollut soittanut ja ilmoittanut olevansa sairas, kuten usein tapahtui silloin, kun upseerit innostuivat juhlimaan olemattomienkin syiden takia.

Puoleenpäivään mennessä esikunnan ja kanttiinin naiset olivat päättäneet, että jonkun täytyi lähteä etsimään kadonneita. Irene oli yhdessä muiden vapaaehtoisten kanssa lähtenyt kohti miehistöparakkeja, joiden pihoilla ei ollut liikkunut kukaan. Ikkunoissa oli vilahtanut kasvoja, mutta ne olivat kadonneet heti kun he olivat lähestyneet. He olivat yrittäneet avata ensimmäisen parakin ovea. Se ei ollut lukossa, mutta joku oli pitänyt sisäpuolelta kahvasta kiinni. Ikkunaruutuun oli sisäpuolelta peitetty harmaalla viltillä. Sen reunasta he olivat nähneet, kuinka jokainen tupa oli täynnä miehiä, jotka

kuuntelivat radioita, jollaisia ei olisi saanut kenelläkään olla. Lattiat olivat täynnä tyhjiä viinapulloja. Talon ulkokäymälän katosta roikkui hirttäytyneen Stabsfeldwebelin ruumis. Miehen silmissä käveli karpäsiä.

Kun he olivat palanneet takaisin toisten luo ja kertoneet näkemästään, kaikki arvasivat, mitä oli tapahtunut. Nyt se alkaisi. He sammuttivat tulet pyykipatojen alta, väänsivät pois toimistohuoneiden valot ja juoksivat etsimässä loput naiset. Vain sairaanhoitajat olivat jääneet toimipaikoilleen murrettuaan ensin lääkevarastojen ovet, etsittyään viimeiset kipulääkkeet ja jaettuaan ne tuskasta kiljuville potilailleen.

Irene ei osannut tehdä oikein mitään. Hän kierteli kanttiinissa, sulki ikkunoita ja nosti jakkarointipöydille. Hän pakkasi matkaan eilen leivotun likilaskuisen kuivakakun ja lukitsi ulko-oven. Sitten hän palasi takaisin ja nappasi mukaansa myös pulлон konjakkia. Kadulla häntä vastaan kiirehti norjalaisia naisia, jotka olivat päättäneet paeta. Ne olivat pukeneet ylleen paksuimmat villapaitansa ja yrittivät tienristeyksessä päättää, mihin suuntaan lähteä. Kukaan ei tiennyt, missä päin olisi turvallista.

Loput naisista olivat hakeneet vaatteensa ja matkalaukkunsa niistä rakennuksista, joihin heidät oli sijoitettu, ja he olivat kokoontuneet kolmeen suurimpaan parakkiin. He olivat keränneet mukaansa kaikki löytämänsä säilykkeet, perunat ja lei-

vät, sulkeneet ovet ja vääntäneet ne lukkoon. Vihollinen oli tulossa. He eivät tienneet ketkä saapuisivat, venäläiset, suomalaiset vaiko britit, mutta lähellä ne olivat jo.

Aamulla parakin oveen oli kolkutettu. Miesten rakennuksista lähetetty aliupseeri oli vedonnut korkeimman komentavan upseerin nimeen ja isoon ääneen vaatinut saada mukaansa naisten luvatta varastoista anastamaa muonaa. Joku avasi oven, ja pian mies kantoi säilykepurkkeja ulos. Illalla vaatijoita oli tullut useampi, mutta naiset eivät olleet päästäneet niitä sisään. Irenen takana joku, tutun äänen tunnistanut, oli komentanut ruoanhakijoita poistumaan.

– Ei me enää toista kertaa, Gerhard.

Seuraavana päivänä ovea olivat hakanneet tuntemattomat miehet. *Lukk opp!* ne huusivat, ja naiset olivat avanneet. He saattoivat enää vain toivoa parasta.

Nyt Irene istui muiden kanssa tässä, kyyhötti verikulmaisena saksalaisilta takavarikoidun auton lavalla matkalla kohti päämäärää, jota heille ei paljastettu. Kaikki oli käynyt niin äkkiä. Parakkiin tunkeutuneet miehet olivat tönineet heitä pihalle ja kiskoneet ulos niitä, jotka olivat koettaneet palata takaisin hakemaan unohtuneita matkalaukkuja. Irenen takana vanha sairaanhoitaja oli yrittänyt selittää, kuinka pitäisi mennä sairastuvalle vaihtamaan puhtaat siteet potilaalle, jonka mätänevä jalka oli

leikattu irti, mutta miehet potkivat hänet muiden joukkoon.

Kaikki eivät olleet nousseet vuoteista. Toiset naiset olivat huutaneet makaavia nousemaan ylös, ja kun mitään ei ollut tapahtunut, koettaneet käydä ravistamassa hereille, mutta huomanneet silloin ihon kylmyyden. Oli turha enää etsiä pulssia, sillä ne naiset olivat jo lähteneet seurauksia pakoon.

Miehet olivat riuhtoneet naisia pihalla toistensa perään ja rinnalle, niin ettei kukaan tarkkaan tiennyt, mitä heiltä odotettiin. Lopulta heidät oli koottu parakin eteen. Irene oli kyyristelty, vilkuillut asemiesten siviilivaatteita ja kuunnellut kieltä. *Ei nämä ole ryssiä, kun ei ole edes univormuja*, joku oli kuiskannut. Naiset olivat koettaneet rauhoitella toisiaan. *Nämä on norjalaisia*.

Saksaa ei enää kannattanut käyttää, suomea ei tulijoista ymmärtänyt kukaan. Norjalaiset naiset olivat vaienneet täysin. Ne, jotka edes jonkin verran norjaa tai ruotsia osasivat, olivat koettaneet kuunnella ja tulkata.

– Ne tahtoo kai kaikki pariijonoon.

Naiset alkoivat nopeasti muodostaa vaadittua muotoa. Irenekin etsi itselleen vierustoveria, ja hänen viereensä kiirehti joku, joka ei ollut ehtinyt saada kenkiä jalkaansa vaan seisoi sukkasillaan määrässä maassa.

– Kun olisi kaikki vaatteet tuolla sisällä. Pitäisi hakea.

**»He olivat suojassa vain kun kävelivät,
ja kuitenkin jokainen askel tuntui vievän
heitä lähemmäksi tuhoa.»**

ALKUKESÄLLÄ 1945 viisi naista lähtee norjalaiselta vankileiriltä kotimatkalle läpi poltetun Lapin. Naiset eivät kysele toisiltaan, miksi lähtivät saksalaisten matkaan.

Toinen maailmansota on loppumassa, ja se mikä oli vielä eilen hyväksyttyä, on tänään muuttunut kielletyksi.

Millaista on palata takaisin tietäen,
että kukaan ei halua ottaa vastaan?

Tommi Kinnusen vavahduttava romaani vie lukijan
matkalle läpi avaran erämaan ja hetkiin,
joissa pelon ja luopumisen
jälkeen pilkahtavat toivo ja yhteenkuuluvuus.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-45029-1